

CÜMLENİN ÖGELERİ

YÜKLEM

Yüklem, cümlenin iki temel ögesinden biridir. Diğer öğeler varlıklarını yüklem varlığına borçludur ve hepsi, yükleme sorulan sorularla bulunur. Bu yüzden cümle, öğelerine ayrılırken **ÖNCE YÜKLEM** bulunmalıdır. Yüklem tek başına cümle olma özelliği taşır. Sözcük türlerinin ve gruplarının hepsi yüklem görevinde kullanılabilir.

ÖZNE

Özne, cümlenin diğer temel ögesidir. Cümlede, yüklem bildirdiği işi yapan ya da bildirdiği durumda olan ögedir. Fiil cümlesinde (yüklemi fiil olan cümlelerde) özne, yüklemde bildirilen işi yapan ögedir. Fiil cümlelerinde özneyi bulmak için yükleme **“YAPAN KİM, YAPAN NE?”** soruları sorulur. İsim cümlelerinde (yüklemi isim veya isim soylu bir sözcük olan cümlelerde) özne, yüklemde bildirilen durumda olan ögedir. İsim cümlelerinde özneyi bulmak için yükleme **“OLAN KİM, OLAN NE?”** soruları sorulur.

NESNE (ÖZNE BULUNMADAN NESNE BULUNMAZ!)

Yüklem bildirdiği işten etkilenen ögedir.

BELİRTİLİ NESNE: Belirtme durum eki olan “-i” ekini almış nesnedir.

Yükleme sorulan **“NEYİ, KİMİ?”** sorularına cevap verirler.

BELİRTİSİZ NESNE: Belirtme durum eki olan “-i” ekini almamış nesnedir.

Yükleme sorulan **“NE?”** sorusuna cevap verirler.

DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI)

Yüklem yöneldiği, bulunduğu, ayrıldığı yeri bildiren öge dolaylı tümleçtir.

Dolaylı tümleçler, cümlede ismin “-e, -de, -den” durum eklerini alırlar.

Dolaylı tümleci bulmak için yükleme şu sorular sorulmalıdır:

“NEYE, NEYDE, NEYDEN?”

“KİME, KİMDE, KİMDEN?”

“NEREYE, NEREDE, NEREDEN?”

ZARF TÜMLECİ (ZARF TAMLAYICISI)

Yüklem durumunu, zamanını, miktarını, yönünü, sebebini vb. açıklayan ögelerdir.

Yükleme **“NE ZAMAN, NE KADAR, NİÇİN, NASIL, NE TARAF?”** soruları sorularak bulunur.

EDAT TÜMLECİ

Yüklemi **ARAÇ, BİRLİKTELİK** ve **AMAÇ** açısından açıklayan ögelerdir.

Edat tümlecini bulmak için yükleme şu sorular sorulmalıdır:

“NE İLE, KİM İLE?” ve **“NE İÇİN, KİM İÇİN?”**

HER CÜMLE, BİR YOLCULUKTUR!..

CÜMLENİN ÖGELERİ

TANIM

Bir fikri, bir duyguyu ve düşüncüyü, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı hâlinde anlatan sözcük grubudur. Her cümle bir yargı bildirir. Cümle, bir sözcükten oluşabileceği gibi birden çok sözcükten de oluşabilir:

Oku.

Derin olan kuyu değil kısa olan iptir.

UYARI

Bir cümlenin ögeleri bulunurken şunlar bölünmeden yüklem veya herhangi bir öge olur:

Tamlamalar, birleşik eylemler, edat grupları, bağlaç grupları, deyimler, fiilimsi grupları.

Rüzgârdan korunmak için okul duvarının kenarına oturan lise öğrencileri ve öğretmenler, rüzgârın kesilmesini bekliyordu.

Bu cümlenin ögelerini bulalım.

Öncelikle bu ifadenin temel yargısı yani yüklemi “bekliyordu” sözcüğüdür.

Özneyi bulmak için yüklem fiil olduğundan yükleme “Bekleyen kim?” sorusunu yöneltiliriz. “Rüzgârdan korunmak için okul duvarının kenarına oturan lise öğrencileri ve öğretmenler” bu soruya verilecek cevaptır ve bu ifade, öznedir. Bu ifadede “öğrenciler ve öğretmenler” bağlaç grubudur, bölünemez. “Lise öğrencileri” isim tamlamasıdır, bu nedenle “lise öğrencileri ve öğretmenler” birlikte alınır, bölünemez. “Oturan” sözcüğü sıfattır ve cümlede sıfat tamlaması kurmaktadır, bu nedenle “oturan lise öğrencileri ve öğretmenler” birlikte alınır, bölünemez. “Oturan” sözcüğü aynı zamanda sıfat-fiildir, fiilimsidir. Bir cümlede öge bulunurken fiilimsiyle karşılaşıldığında yükleme soru sorar gibi fiilimsiye soru sorulur ve cevap alınırsa alınan cevapla fiilimsi, fiilimsi grubu kurar, fiilimsi grupları bölünemez. Bu cümlede de “oturan” fiilimsisine “Nereye oturan?” sorusunu sorduğumuzda “okul duvarının kenarına” cevabını alırız, dolayısıyla “okul duvarının kenarına oturan” fiilimsi grubudur, bölünemez. Ayrıca “oturan” fiilimsisine “Ne için oturan” sorusunu sorduğumuzda “korunmak için oturan” cevabını alırız, dolayısıyla “korunmak için oturan” fiilimsi grubudur, bölünemez. “Korunmak için” ifadesi de bir edat grubudur, edatlar tek başlarına hiçbir öge olamazlar; kendilerinden önceki sözcük veya sözcüklerle edat grubu oluştururlar ve edat grupları, bölünemez. “Korunmak” sözcüğü de bir isim-fiildir, fiilimsidir; “korunmak” fiilimsisine “Neyden korunmak?” sorusunu sorduğumuzda “rüzgârdan” cevabını alırız, dolayısıyla “rüzgârdan korunmak” fiilimsi grubudur, bölünemez. Yani “rüzgârdan korunmak için okul duvarının kenarına oturan lise öğrencileri ve öğretmenler” ifadesi; bağlaç grubu, tamlamalar, fiilimsi grupları ve edat grubundan oluştuğundan birlikte bir öge olarak alınmalıdır.

Özneyi bulduktan sonra cümlede nesne varsa nesne bulunmalıdır. Bu cümlede nesneyi bulmak için yükleme “Rüzgârdan korunmak için okul duvarının kenarına oturan lise öğrencileri ve öğretmenler neyi bekliyordu?” sorusunu sorduğumuzda “rüzgârın kesilmesini” cevabını alırız ve “rüzgârın kesilmesini” ifadesi nesnedir, deriz. “Rüzgârın kesilmesini” fiilimsi grubu olduğundan birlikte alınır, bölünemez.

El ayak çekilince evsizlere yardım ederdi.

Bu cümlenin ögelerini bulalım.

Öncelikle bu ifadenin temel yargısı yani yüklemi “yardım ederdi” sözcüğüdür. “Yardım ederdi” yardımcı eylemle kurulan birleşik fiildir, bölünemez. Çünkü birleşik fiiller, öge bulunurken bölünemez.

Özneyi bulmak için yüklem fiil olduğundan yükleme “Yardım eden kim?” sorusunu yöneltiliriz. “O” sözcüğü, bu soruya verilecek cevaptır ve bu ifade, öznedir. Cümlede yazmadığından “o” öznesi, gizli öznedir.

Özneyi bulduktan sonra cümlede nesne varsa nesne bulunmalıdır. Bu cümlede nesne kullanılmamıştır. Çünkü “yardım ederdi” yüklemine “Neyi yardım ederdi?”, “Kimi yardım ederdi?” ya da “Ne yardım ederdi?” soruları sorulduğunda cevap alınmaz.

Yükleme “Kime yardım ederdi?” sorusunu sorduğumuzda “evsizlere” cevabını alırız ve bu ifade dolaylı tümleçtir.

Yine yükleme “Ne zaman yardım ederdi?” sorusunu sorduğumuzda “el ayak çekilince” cevabını alırız ve bu ifade zarf tümlecidir. “El ayak çekilince” söz grubu, deyimdir ve öge bulunurken deyimler, bölünemez.

UYARI

Cümlelerin kendi içinde kurucu birimleri vardır. Cümleyi oluşturan bu birimlere “**cümlelerin öğeleri**” denir. Cümlelerin öğeleri iki başlıkta incelenir:

1. **TEMEL ÖGELER** Yüklem ve özne
2. **YARDIMCI ÖGELER** Nesne, dolaylı tümleş, zarf tümleşci ve edat tümleşci

UYARI

Bir cümlelerin öğeleri bulunurken öge bulma sırası konusunda bir “**YÖNTEM**” uygulanmalıdır. “**YÖNTEM**” kelimesindeki harflerin sırası, öge bulunurken bulacağınız öğelerin bulunma sırasını ifade eder.

Ögeler sırasıyla “**YÜKLEM, ÖZNE, NESNE, TÜMLEÇLER** (dolaylı tümleş, zarf tümleşci, edat tümleşci)” şeklinde bulunmalıdır.

YÜKLEM**TANIM**

Yüklem, cümlelerin temel ögesidir. Diğer öğeler varlıklarını yüklem varlığına borçludur ve hepsi, yükleme sorulan sorularla bulunur. Bu yüzden **cümle öğelerine ayrılırken ÖNCE YÜKLEM bulunmalıdır**. Yüklem tek başına cümle olma özelliği taşır. **Sözcük türlerinin ve gruplarının hepsi yüklem görevinde kullanılabilir**.

ÖRNEK

- “**Okudum.**” cümlesinin yüklemi, “okudum” fiildir. Yüklem, tek başına cümle olma özelliği taşır.
- “İnsan sevgisini en iyi anlatan, **Yunus’tur.**” cümlesinin yüklemi, “Yunus’tur” isimdir. Özel isimler ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Kötü bir şeyin olacağını **hissetmiş.**” cümlesinin yüklemi, “hissetmiş” birleşik fiildir.
- “Ben, **mehtabı arayan bir hayal bekçisiyim.**” cümlesinin yüklemi, “mehtabı arayan bir hayal bekçisiyim” söz grubudur. Yüklemi oluşturan söz grubu, “hayal bekçisi” isim tamlaması, “bir hayal bekçisi” sıfat tamlaması, “arayan hayal bekçisi” sıfat tamlaması ve “mehtabı arayan” fiilimsi grubunun bölünememesinden birlikte alınır.
- “Aklını başından alan şey, **Karadeniz’in kıyılarıymış.**” cümlesinin yüklemi, “Karadeniz’in kıyılarıymış” isim tamlamasıdır. İsim tamlamaları, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Cüzdanını çalanlar, **onlarmış.**” cümlesinin yüklemi, “onlarmış” zamiridir. Zamirler, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “**Altmış yıllık arkadaşım.**” cümlesinin yüklemi, “altmış yıllık arkadaşım” sıfat tamlamasıdır. Sıfat tamlaması, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Küçük çocuğun gözleri, **cıvıl cıvıldı.**” cümlesinin yüklemi, “cıvıl cıvıldı” ikilemesidir. İkilemeler, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Yaşlı kadın, **yorgun gibiydi.**” cümlesinin yüklemi, “yorgun gibiydi” edat grubudur. Edat grupları, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Benim en sevdiğim şey, **yazmaktır.**” cümlesinin yüklemi, “yazmaktır” isim-fiili, fiilimsisidir. İsim-fiiller, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Karar verenler, **başarılarıdır.**” cümlesinin yüklemi, “başarılarıdır” adlaşmış sıfat-fiili, fiilimsisidir. Adlaşmış sıfat-fiiller, ek fiil olarak yüklem olabilir.
- “Kız halaya, oğlan dayıya **çeker.**” cümlesinin yüklemi, “çeker” fiildir. Bu cümlede “çeker” yüklemi ortak öge olarak kullanılmıştır.
- “Birden **kapandı** birbiri ardınca perdeler.” cümlesinin yüklemi, “kapandı” fiildir. Yüklem, cümlelerin sonunda olmak zorunda değildir. Yüklemi sonda olan cümlelere “kurallı”, yüklemi sonda olmayan cümlelere “devrik” cümle denir. Bu cümle, devrik cümledir.
- “Keskin bir duman **vardı, tıkanı, öksürdü.**” cümlesinin yüklemeleri, “vardı”, “tıkanı” ve “öksürdü” sözcükleridir. Yüklem, tek başına cümle olma özelliği taşıdığından bu cümle aslında üç cümlelerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Öge sıralaması sorularında bu tip cümlelerde yüklem ayrı ayrı gösterilir. Bu cümlelerin öge sıralaması “özne, yüklem, yüklem, yüklem” şeklindedir.

UYARI

Yüklemi çekimli fiil olan cümlelere **fiil cümlesi**, yüklemi isim veya isim soylu bir sözcük olan cümlelere **isim cümlesi** denir. Yüklem, kurallı cümlelerde cümlenin sonundadır; devrik cümlelerde cümlenin sonunda değildir.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin yüklemelerini bularak bulduğunuz yüklemelerin altını çiziniz.

1. Aşılmasına imkân olmayan hiçbir duvar yoktur.
2. Zorluklar, başarının değerini artıran süslerdir.
3. Camdan evde oturanlar başkalarına taş atmamalıdır.
4. Yapılmış küçük işler, planlanmış büyük işlerden çok daha iyidir.
5. Bir düşünce ileriye bir ateşten daha çok ısıtabilir.
6. Eskimiş fikirler paslanmış çivilere benzer, onları söküp atmak çok güçtür.
7. Fenalıkların ilki ve en büyüğü, haksızlıkların cezasız kalmasıdır.
8. Gerçek bilgi, yapılarak, denenerek öğrenilen bilgidir.
9. Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır.
10. Büyük başarıların sahipleri, küçük işleri titizlikle yapabilme sabrını gösteren kişilerdir.
11. Düşünmeden konuşmak, nişan almadan ateş etmeye benzer.
12. Öğretmen, bir kandile benzer; kendini tüketerek başkalarına ışık verir.
13. Şiir hem ozanın hem de yazıldığı çağın resmidir.
14. Tatlı dil, her kapıyı açan sihirli bir anahtardır.
15. Görmek isteyenler için ışık, istemeyenler için karanlık vardır.
16. Çocuğa küçük şeylerden zevk almasını öğreten, ona büyük bir servet bırakır.
17. Siz bir sarrafın bağırdığını duydunuz mu hiç?
18. Unutma ki ağzında bal olan arının kuyruğunda iğnesi vardır.
19. Patikanın sizi götürdüğü yere gitmeyin, patika olmayan bir yerde iz bırakarak yürüyün.
20. İnsan hayatı, silgi kullanılmadan çizilmiş koskocaman bir tablodur.
21. Başarının çalışmaktan önce geldiği tek yer, sözlüktür.
22. Başarı, mutluluğun anahtarı değildir; mutluluk başarının anahtarıdır.
23. İnsan, gençliğinde öğrenir; ihtiyarlığında anlar.
24. Kişinin başlangıç noktası ile ulaştığı yer arasındaki farktır başarı.
25. Karşılaştığın bir engelin son engel olup olmadığını asla bilemezsin.

ÖZNE

TANIM

Cümlede, yüklem bildirdiği işi yapan ya da bildirdiği durumda olan ögedir.

Fiil cümlesinde yani yüklemi fiil olan cümlelerde, özne, bildirilen işi yapan ögedir. Fiil cümlelerinde özneyi bulmak için yükleme “**YAPAN KİM, YAPAN NE?**” soruları sorulur.

İsim cümlesinde yani yüklemi isim veya isim soylu bir sözcük olan cümlelerde, özne, bildirilen durumda olan ögedir. İsim cümlelerinde özneyi bulmak için yükleme “**OLAN KİM, OLAN NE?**” soruları sorulur.

UYARI

ÖZNE TÜRLERİ

1. Gerçek Özne

İsim cümlelerinde ve edilgen fiillerin yüklem olmadığı fiil cümlelerinde gerçek özne bulunur. Gerçek özne, gizli özne veya açık özne şeklinde bulunabilir. **Öge sıralamasıyla ilgili sorularda gizli özne sıralamada yer almaz.**

- ▶ “Sınavı kazanınca annem çok sevinmişti.” cümlesinin yüklemi, “sevinmişti” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Sevinen kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “annem” öznesidir. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.
- ▶ “Gençlik yıllarında çok çalışmış.” cümlesinin yüklemi, “çalışmış” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Çalışan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “o” öznesidir. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazmadığından gizli öznedir.

2. Sözde Özne

Yüklemi edilgen fiil olan cümlelerde yüklemde bildirilen işi yapan değil de o işten etkilenen ögeler, sözde öznedir.

- ▶ “Sınıflar, özenle boyanmış.” cümlesinin yüklemi, “boyanmış” edilgen fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Boyanan ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “sınıflar” sözde öznesidir. Bu cümlede özne, sözde öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.

3. Örtülü Özne

Bir cümlede yüklem görevli fiil edilgen çatılı olmasına rağmen o cümlede dolaylı olarak işin kim tarafından yapıldığı bildirilebilir. Buna örtülü özne denir. Örtülü özne “tarafından” sözcüğü ve “-ce” eki yardımıyla yapılır. Örtülü özne, cümlede özne değil zarf tümlecidir.

- ▶ “Ağaçlar, bahçıvan tarafından sulandı.” cümlesinin yüklemi, “sulandı” edilgen fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Sulanan ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “ağaçlar” sözde öznesidir. Bu cümlede özne, sözde öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir. Cümlede, yüklemde bildirilen işi yapan, “bahçıvan”dır ve “tarafından” sözcüğüyle sezdirilmiştir, “bahçıvan tarafından” örtülü öznedir ve öge olarak “Nasıl sulandı?” sorusunun cevabı olduğundan zarf tümlecidir.
- ▶ “Okul, öğrencilerce süslendi.” cümlesinin yüklemi, “süslendi” edilgen fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Süslenen ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “okul” sözde öznesidir. Bu cümlede özne, sözde öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir. Cümlede, yüklemde bildirilen işi yapan, “öğrenciler”dir ve “-ce” ekiyle sezdirilmiştir, “öğrencilerce” örtülü öznedir ve öge olarak “Nasıl süslendi?” sorusunun cevabı olduğundan zarf tümlecidir.

ÖRNEK

- ▶ “**Bardak**, masanın üzerinde duruyordu.” cümlesinin yüklemi, “duruyordu” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Duran ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “bardak” öznesidir. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.
- ▶ “**Kapıdaki adam**, kimseyi içeri almıyordu.” cümlesinin yüklemi, “almıyordu” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Almayan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “kapıdaki adam” öznesidir. “Kapıdaki adam, sıfat tamlamasıdır, birlikte alınır, bölünemez. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.
- ▶ “**Bu**, edebiyatımızın en sevilen romanıdır.” cümlesinin yüklemi, tamlayanı ile tamlananı arasına sıfat-fiil grubu girmiş bir isim tamlaması olan “edebiyatımızın en sevilen romanıdır” söz grubudur. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olmadığından “Edebiyatımızın en sevilen romanı olan ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı işaret zamiri olan “bu” öznesidir. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.
- ▶ “**Ali, sınıfın en uzun öğrencisi**, sınavı kazandı.” cümlesinin yüklemi, “kazandı” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Kazanan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “Ali” öznesidir. Bu cümlede “sınıfın en uzun öğrencisi” ara sözü, öznenin açıklayıcısıdır ve özneye dâhil edilir. Bu nedenle özne “Ali, sınıfın en uzun öğrencisi,” ifadesidir. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.
- ▶ “**Çocuklar, gençler, yaşlılar** meydana toplanmıştı.” cümlesinin yüklemi, “toplanmıştı” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Toplanan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “çocuklar, gençler, yaşlılar” özne grubudur. “Özne grubunu oluşturan üç özne de yükleme sorulan aynı soruya, “toplanan kim?” sorusuna cevap verdiklerinden birlikte yani tek bir özne olarak alınır. Bu cümlede özne, gerçek öznedir ve cümlede yazdığından açık öznedir.
- ▶ “**Biz** sizi sevdik ve size değer verdik.” cümlesinin yüklemeleri “sevdik” ve “değer verdik” fiilleridir. Bir cümlede birden fazla yüklem olabileceğinden bahsetmiştik.” Özneyi bulmak için yüklemlere, yüklem fiil olduğundan “Seven ve değer veren kim?” sorularını sorarız. Sorularımızın cevabı “biz” öznesidir. “Biz” öznesi, bu cümlede ortak öge olarak kullanılmıştır.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin öznelere bularak bulduğunuz öznelerin altını çiziniz.

1. Zirveye çıkan asansör her zaman arızalıdır, merdivenleri kullanın!
2. Mizah, imkânsız durumlarla başa çıkmak için sahip olduğumuz en ciddi araçlardan biridir.
3. Eğitimden geçmeyen hayal gücüne sahip olanların kanatları vardır, ayakları yoktur.
4. Gölgesinde otur ama yaprak senden incinmesin.
5. Kabukta dolaşan böcek, meyvenin tadını alamaz.
6. Okuma sevgisi barut gibidir, bir kere tutuşunca artık sönmez.
7. Dostum, bana kitap oku; kitap, aklın ilacıdır!
8. Bazen sesini duyurmak için, susman gerekir.
9. Birini kendi derinliğinden kurtarmak kolay değildir.
10. İnsanlar yalnızca anladıkları konularda konuşsaydı dünya çok sessiz bir yerd.
11. Her şeyi bilecek kadar genç değilim.
12. Yalnızdık, yapraklarımız dökülmüştü bir bir.

NESNE

TANIM

Yüklemin bildirdiği işten etkilenen ögedir.

Nesneler, belirtme durum eki olan “-i” ekini alması bakımından ikiye ayrılır:

Belirtili Nesne

Belirtme durum eki olan “-i” ekini almış nesnedir.

Yükleme sorulan “**NEYİ, KİMİ?**” sorularına cevap verirler.

Belirtisiz Nesne

Belirtme durum eki olan “-i” ekini almamış nesnedir.

Yükleme sorulan “**NE?**” sorusuna cevap verirler.

UYARI

Yüklem **FİİL DEĞİLSE** o cümlede **NESNE YOKTUR.**

Yüklem **GEÇİŞSİZ FİİLSE** o cümlede **NESNE YOKTUR.**

UYARI

Özne bulunmadan nesne bulunmaz. “**YÖNTEM**”i hatırla!

ÖRNEK

- “Babası, çocuklara **hediye** alacak.” cümlesinin yüklemi, “alacak” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Alan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “babası” öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “Babası ne alacak?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “hediye” nesnesidir. Bu cümlede nesne, belirtisiz nesnedir.
- “Başkan **halkı** şehir meydanına çağırmış.” cümlesinin yüklemi, “çağırmış” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Çağırın kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “başkan” öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “Başkan kimi çağırmış?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “halkı” nesnesidir. Bu cümlede nesne, belirtili nesnedir.
- “Ben, **odada gezinerek düşünmeyi** severim.” cümlesinin yüklemi, “severim” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Seven kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “ben” öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “Ben neyi severim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “odada gezinerek düşünmeyi” nesnesidir. Bu ifade, fiilimsi gruplarından oluştuğundan bölünmez ve birlikte alınır. Bu cümlede nesne, belirtili nesnedir.
- “**Etrafı toplamayı unutmayın**, dedi.” cümlesinin yüklemi, “dedi” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Diyen kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “o” gizli öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “O ne dedi?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “etrafı toplamayı unutmayın” nesnesidir. Doğrudan anlatım cümlelerinde yapılan alıntı, olduğu gibi belirtisiz nesnedir.
- “**Kitapları** dizdi ve bir daha hiç çıkarmadı.” cümlesinin yüklemeleri, “dizdi” ve “çıkarmadı” fiilleridir. Özneyi bulmak için yüklemelere, yüklem fiil olduğundan “Dizen ve çıkarmayan kim?” sorusunu sorarız. Sorularımızın cevabı “o” gizli öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “O neyi dizdi ve çıkarmadı?” sorularını sorarız. Sorularımızın cevabı “kitapları” belirtili nesnesidir. Bu cümlede belirtili nesne, ortak öge olarak kullanılmıştır.
- “**Konya’yı, Mevlâna kentini**, çok sevdim.” cümlesinin yüklemi, “sevdim” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Seven kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “ben” gizli öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “Ben neyi sevdim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “Konya’yı” nesnesidir. Bu cümlede “Mevlâna kentini” ara sözü, nesnenin açıklayıcıdır ve nesneye dâhil edilir. Bu nedenle nesne, “Konya’yı, Mevlâna kentini,” belirtili nesnesidir.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin nesnelere bularak bulunduğunuz nesnelere altını çizin ve türlerini cümlelerin altındaki boşluklara yazınız.

1. Bir karadeliğin kendi etrafındaki dönme hızı etrafındaki maddelerin ışıltama biçimlerini etkiler.

Belirtili nesne

2. Bir araştırma grubu, atık ısıyı elektriğe dönüştürebilen bir hidrojel film geliştirdi.

Belirtisiz nesne

3. Binlerce yıl önce insanlar ucu sivri aletlerle taşların ve kil tabletlerin üzerine yazılar yazdı.

Belirtisiz nesne

4. Yeni tip koronavirüs salgını nedeniyle yaşanan karantina süreci küresel karbon salınımını azalttı.

Belirtili nesne

5. Sinestezide bir uyarı, ilgili olduğu duyunun dışında başka bir duyuşal süreci tetikleyebiliyor.

Belirtili nesne

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin öğelerini bulunuz. Sadece özne, nesne ve yüklemden oluşları işaretleyiniz.

1. Gezegenler, uzayda dağınık hâldeki gaz ve toz yığınlarının bir araya gelerek kümelenmesiyle ortaya çıkar.
2. Virüsler çoğalmak ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için canlı bir hücreye ihtiyaç duyan patojenlerdir.
3. Bilim insanları, sosyal medyanın psikolojik sağlığıımız açısından olumlu yönlerinin de bulunduğunu dile getiriyor.
4. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.
5. Plüton'un başlangıç dönemlerinde bir okyanusa sahip olabilecek kadar sıcak olduğu iddia edildi.
6. Buzulların hareket etmesi Dünya'ya çarpan gök taşlarının yaklaşık sayısını tespit etmeyi karmaşıklaştırır .
7. Sentetik deterjanların en yaygın kullanılan ham maddesi petrol ürünlerinden elde edilir.
8. İnsan beyni çevredeki farklı kokuları nasıl ayırt eder?
9. Geliştirilen cihaz günümüzün en gelişmiş enerji toplayıcılarından on kat fazla güç sağlamayı başarıyor.
10. Mars'ın etrafında dolanıp sonra da üzerine inecek olan bu araçlarda 12 bilimsel ölçüm cihazı var.
11. Bazen iyi anlatılmış bir masal size tüm korkularınızı unutturabilir.
12. Yüz elli yılı aşkın sürede sayısız parmak daktilonun tuşlarına dokundu.
13. Güneş batıp ay yükselene, hava kararıp yerini karanlığa bırakana kadar kara kara düşünmüş.
14. Yemeklerin lezzetleri ve görsel sunumları buralarda önemlidir.
15. Halk hikâyelerinin gerçek hayat olaylarından ayrılan, kendilerine göre bir mantık örgüsü vardır.

DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI)

TANIM

Yüklemin yöneldiği, bulunduğu, ayrıldığı yeri bildiren öge dolaylı tümleçtir. Dolaylı tümleçler cümlede ismin “-e, -de, -den” durum eklerini alırlar.

Dolaylı tümleci bulmak için yükleme şu sorular sorulmalıdır:

“**NEYE, NEYDE, NEYDEN?**”

“**KİME, KİMDE, KİMDEN?**”

“**NEREYE, NEREDE, NEREDEN?**”

ÖRNEK

- “**Mahallemize** bir sinema yapıldı.” cümlesinin yüklemi, “yapıldı” edilgen fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Yapılan ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “bir sinema” sözde öznesidir. Dolaylı tümleci bulmak için yükleme “Bir sinema nereye yapıldı?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “mahallemize” dolaylı tümlecidir.
- “**Kabirde böceklerle** ezberletirim güzelliğini.” cümlesinin yüklemi, “ezberletirim” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Ezberleten kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “ben” gizli öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “Ben neyi ezberletirim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “güzelliğini” nesnesidir. Dolaylı tümleci bulmak için yükleme “Ben güzelliğini neye ezberletirim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “böceklerle” dolaylı tümlecidir. Ayrıca yine dolaylı tümleci bulmak için yükleme “Ben güzelliğini nerede ezberletirim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “kabirde” dolaylı tümlecidir. Bu cümlede “böceklerle” ve “kabirde” ifadeleri, yükleme sorulan farklı sorulara cevap verdiklerinden ayrı ayrı dolaylı tümleç olarak gösterilir.
- “Konak, **yolun sağında** kurulmuştu.” cümlesinin yüklemi, “kurulmuştu” edilgen fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Kurulan ne?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “konak” sözde öznesidir. Dolaylı tümleci bulmak için yükleme “Konak nereye kuruldu?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “yolun sağına” dolaylı tümlecidir.
- “**Ayağını toprağa basmaktan** korkuyordu.” cümlesinin yüklemi, “korkuyordu” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Korkan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “o” öznesidir. Dolaylı tümleci bulmak için yükleme “O neyden korkuyordu?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “ayağını toprağa basmaktan” dolaylı tümlecidir.
- “**Ülkemizde, bu cennette**, binlerce kavim yaşamış.” cümlesinin yüklemi, “yaşamış” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Yaşayan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “binlerce kavim” öznesidir. Dolaylı tümleci bulmak için yükleme “Binlerce kavim nerede yaşamış?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “ülkemizde” dolaylı tümlecidir. Bu cümlede “bu cennette” ara sözü, dolaylı tümlecinin açıklayıcısıdır ve dolaylı tümlece dâhil edilir. Bu nedenle dolaylı tümleç, “ülkemizde, bu cennette,” ifadesidir.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin dolaylı tümleçlerini bularak bulduğunuz dolaylı tümleçlerin altını çizin.

1. Son yıllarda pek çok alanda kullanılmak üzere yerli ve millî teknolojiler geliştiriliyor ülkemizde .
2. Geleneksel trenler, havanın kirlenmesine sebep oluyordu.
3. Mekanik bir dalga olan ses, bir yerden başka bir yere enerji taşır.
4. Günümüzde kullanılan şemsiyelerin çoğunun çatı kısmı su geçirmez naylondan yapılıyor.
5. 22 Şubat 2020’de ülkemiz hem tasarımıyla öne çıkan hem de içerik olarak zengin bir kütüphaneye kavuştu.

ZARF TÜMLECİ (ZARF TAMLAYICISI)

TANIM

Yüklem zamanını, miktarını, sebebini, durumunu, yönünü vb. açıklayan öğelerdir.

Yükleme “**NE ZAMAN, NE KADAR, NİÇİN, NASIL, NE TARAFAYA?**” soruları sorularak bulunur.

ÖRNEK

- ▶ “Dik merdivenleri **hızlı hızlı** çıktı.” cümlesinin yüklemi, “çıkta” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Çıkan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “o” öznesidir. Özneyi bulduktan sonra, nesneyi bulmak için yükleme “O neyi çıktı?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “dik merdivenleri” belirtili nesnesidir. Zarf tümlecini bulmak için yükleme “O dik merdivenleri nasıl çıktı?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “hızlı hızlı” ikilemesidir.
- ▶ “**Çuvalları taşıyınca biraz** yorulmuştuk.” cümlesinin yüklemi, “yorulmuştuk” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Yorulan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “biz” gizli öznesidir. Zarf tümlecini bulmak için yükleme “Biz ne zaman yorulmuştuk?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “çuvalları taşıyınca” zarf tümlecidir. Ayrıca yine zarf tümlecini bulmak için yükleme “Biz çuvalları taşıyınca ne kadar yorulmuştuk?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “biraz” zarf tümlecidir. Bu cümlede “çuvalları taşıyınca” ve “biraz” ifadeleri, yükleme sorulan farklı sorulara cevap verdiklerinden ayrı ayrı zarf tümlecisi olarak gösterilir.
- ▶ “**Tuhaf bir ses duyduğu için dışarı** çıktı.” cümlesinin yüklemi, “çıkta” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Çıkan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “o” gizli öznesidir. Zarf tümlecini bulmak için yükleme “O niçin çıktı?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “tuhaf bir ses duyduğu için” zarf tümlecidir. Ayrıca yine zarf tümlecini bulmak için yükleme “O ne tarafa çıktı?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “dışarı” zarf tümlecidir. Bu cümlede “tuhaf bir ses duyduğu için” ve “dışarı” ifadeleri, yükleme sorulan farklı sorulara cevap verdiklerinden ayrı ayrı zarf tümlecisi olarak gösterilir.

UYARI

“Aşağı, yukarı, ileri, geri, içeri, dışarı, öte, beri” sözcükleri yer-yön sözcükleridir. Bu sözcükler, hiçbir ek almadan kullanıldıklarında ve yükleme sorulan “Ne tarafa?” sorusuna cevap verdiklerinde zarf tümlecidir.

“Öğrencileri **ileri** girdi.” cümlesinde “ileri” ifadesi, zarf tümlecidir.

“Aşağı, yukarı, ileri, geri, içeri, dışarı, öte, beri” yer-yön sözcükleri, “-e, -de, -den” durum eklerinden birini aldıklarında dolaylı tümleçtir.

“Öğrenciler **ileriye** girdi.” cümlesinde “ileriye” ifadesi, dolaylı tümleçtir.

“Aşağı, yukarı, ileri, geri, içeri, dışarı, öte, beri” yer-yön sözcükleri, “-i” durum ekini aldıklarında belirtili nesnedir.

“Öğrencileri **ileriye** temizledi.” cümlesinde “ileriye” ifadesi, belirtili nesnedir.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin zarf tümleçlerini bularak bulduğunuz zarf tümleçlerinin altını çiziniz.

1. Son zamanlarda doğadaki canlıların farklı yeteneklerinden ilham alınarak robotlar üretiliyor.
2. Çocukken düşe kalka sürmeyi öğrendiğimiz bisikleti kim, ne zaman icat etti?
3. Çok dillilik ilerleyen yaşlarda alzheimer gibi rahatsızlıklara yakalanma riskini oldukça azaltıyor.
4. Dünya yeşillendikçe küresel ısınma yavaşlıyor.
5. Talihsizlikler, kendileri için açık bırakılan kapıdan ileri girerler.

EDAT TÜMLECİ

TANIM

Yüklemi araç, birliktelik ve amaç açısından açıklayan öğelerdir.

Edat tümlecini bulmak için yükleme şu sorular sorulmalıdır:

“NE İLE, KİM İLE?”, “NE İÇİN, KİM İÇİN?”

UYARI

Edat tümlecini, zarf tümlecini olarak kabul edilebilmektedir. Soruya göre hareket edilmelidir.

ÖRNEK

- ▶ “Emre Bey, İstanbul’a **uçakla** gitti.” cümlesinde yüklem, “gitti” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Giden kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “Emre Bey” öznesidir. Dolaylı tümlecini bulmak için yükleme “Emre Bey nereye gitti?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “İstanbul’a” dolaylı tümlecidir. Edat tümlecini bulmak için yükleme “Emre Bey İstanbul’a ne ile gitti?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “uçakla” edat tümlecidir. Soruda edat tümlecisiyle ilgili bir ifade yoksa “uçakla” zarf tümlecidir, denir.
- ▶ “**Sınavı kazanmak için** çok çalışıyor.” cümlesinde yüklem, “çalışıyor” fiildir. Özneyi bulmak için yükleme, yüklem fiil olduğundan “Çalışan kim?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “o” gizli öznesidir. Zarf tümlecini bulmak için yükleme “O ne kadar çalışıyor?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “çok” zarf tümlecidir. Edat tümlecini bulmak için yükleme “O ne için çok çalışıyor?” sorusunu sorarız. Sorumuzun cevabı “sınavı kazanmak için” edat tümlecidir. Soruda edat tümlecisiyle ilgili bir ifade yoksa “sınavı kazanmak için” zarf tümlecidir, denir.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerde cümlelerin altlarında yazan öğeyi bularak bulduğunuz ögenin altını çiziniz.

1. İnsanların yaşadığı mağaralardaki resimlerde tasvir edilen sahnelere sözlü anlatımların eşlik ettiği anlaşılıyor.
ÖZNE
2. Homeros’un destanı, etkisi antik Yunanistan’ın kütüphanelerini ve kamp ateşlerinin çok ötesine geçen bir eser.
YÜKLEM
3. Süt tüketimi ile kemiklerin güçlenmesi arasında kesin bir bağ olduğunu kanıtlamak kolay değil.
ÖZNE
4. Eski zamanlarda bir kral, saraya gelen yolun üzerine kocaman bir kaya koydurmuş.
BELİRTİSİZ NESNE
5. Bir adam okyanus sahilinde yürüyüş yaparken denize telaşla bir şeyler atan birine rastlar.
DOLAYLI TÜMLEÇ
6. İnsan ancak yüreğiyle baktığı zaman doğruyu görebilir.
ZARF TÜMLECİ
7. Şiirlerinde imgesel anlatım kullanan yazar, alaycı ve absürt üslubunu etkili bir şekilde kullanıyor.
BELİRTİLİ NESNE
8. Bir dakika değil, 60 yıl ve bir dakika, der ressam ve lokantadan ayrılır.
BELİRTİSİZ NESNE
9. Roman yazmaya şiirlerin etrafına çerçeveler kurabilmek için başladım.
EDAT TÜMLECİ
10. Çevirmen yazarın yarattığı evreni bambaşka bir dilin olanaklarıyla tekrar inşa eder.
ZARF TÜMLECİ

SIRA SENDE

Aşağıdakilerin hangilerinde öğelere ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır, işaretleyiniz.

1. Halide Edip'in kadın kahramanları / çevrelerinde hayranlık uyandıran insanlardır.
2. Şinasi / düzyazı ile şiir arasındaki bağı koparıp / fikir cümlesini kurarken / eski dünya ile olan ilişkisini / kesiyor.
3. Reşat Nuri Güntekin / romanlarıyla kendine özgü bir yazarlık geleneği / oluşturmuştur.
4. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın / eserlerinin bu kadar beğenilmesini sağlayan / kullandığı halk söyleyişleridir.
5. Ziya Paşa / *Şiir ve İnşa* adlı makalesinde / halk dilinin yazı dili olmasını / istemiştir.
6. Oktay Akbal / kent insanının "kendi halindeki adam"ının anlatıcısıdır.
7. Şemsettin Sami / Tanzimat yazarları arasında / konuya bir dil bilinciyle yaklaşan tek yazardır.
8. Halit Ziya / edebiyatı sadece edebiyat olarak gördüğü için / ilk modern Türk romancısı / sayılır.
9. Nurullah Ataç / düşüncelerini / olabildiğince sıkı bir akıl süzgecinden geçirmeye / dikkat eden bir yazardı.
10. Peyami Safa / Doğu'da her şeyin kötü Batı'da ise iyi olduğu görüşüne / katılmaz.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin öğelerini sırasıyla altlarındaki boşluklara yazınız.

1. İnsanları okumaya teşvik etmenin önemine inanıyorum.

DOLAYLI TÜMLEÇ / YÜKLEM

2. Tarih ve araştırma yapıtları, geçmişin prizmasından günümüze ışık tutabilir.

ÖZNE / DOLAYLI TÜMLEÇ / DOLAYLI TÜMLEÇ / YÜKLEM

3. Bir metafor arayışım yahut gizli bir mesaj verme niyetim yok hiçbir öykümde.

ÖZNE / YÜKLEM / DOLAYLI TÜMLEÇ

4. Hiçbir yazar kendi deneyiminden yola çıkmak zorunda değildir.

ÖZNE / YÜKLEM

5. Yazarlığa ilk adım attıktan beş yıl kadar sonra oyun yazmaya başladım.

ZARF TÜMLECİ / DOLAYLI TÜMLEÇ / YÜKLEM

6. En sağlam düşüncelerimi, en güçlü hayallerimi, en üst beğeni değerlerimi iletiyorum okura.

BELİRTİLİ NESNE / YÜKLEM / DOLAYLI TÜMLEÇ

7. Bu kitapta yer alan cümlelerden ilkinin, bir dükkânın deposunda ürün gelmesini beklerken yazmıştım.

BELİRTİLİ NESNE / ZARF TÜMLECİ / YÜKLEM

8. Zaman büyük bir hükümdar ve biz çok güçsüzüz onun karşısında.

ÖZNE / YÜKLEM / ÖZNE / ZARF TÜMLECİ / YÜKLEM / DOLAYLI TÜMLEÇ

9. Çevirisinden emin olan, daha iyisinin yapılamayacağına inanan çevirmen kendini sorgulamalıdır.

ÖZNE / BELİRTİLİ NESNE / YÜKLEM

10. Sinemada bazen tek bir diyalog, bir manzara ya da bakış çok fazla şey anlatır.

DOLAYLI TÜMLEÇ / ZARF TÜMLECİ / ÖZNE / BELİRTİSİZ NESNE / YÜKLEM

CÜMLEDE VURGU (CÜMLENİN EN ÖNEMLİ ÖGESİ)

- Bir cümlede yüklem fiilse yüklemden bir önceki öge, vurgulanmak istenen ögedir.**
 - ▶ “Ali, eve otobüsle akşamları giderdi.” cümlesinde “akşamları” zarf tümleci vurgulanmıştır.
 - ▶ “Ali, akşamları eve giderdi.” cümlesinde “eve” dolaylı tümleci vurgulanmıştır.
 - ▶ “Otobüsle eve Ali giderdi akşamları.” cümlesinde “Ali” öznesi vurgulanmıştır.
- Bir cümlede yüklem, cümlenin başındaysa vurgulanmak istenen öge yüklem kendisidir.**
 - ▶ “Dönülmez bu yoldan açlanıp sızlansa da.” cümlesinde “dönülmez” yüklemi vurgulanmıştır.
- Bir cümlede yüklem, isimse vurgulanan öge yüklem kendisidir.**
 - ▶ “En iyi arkadaş, kitaptır.” cümlesinde “kitaptır” yüklemi vurgulanmıştır.
- Soru edatı olan “mi” cümlede hangi ögeden sonra gelmişse o öge sorulmuş ve yine o öge vurgulanmış olur.**
 - ▶ “Dün arkadaşların mı geldi?” cümlesinde “arkadaşların” öznesi vurgulanmıştır ve bu cümlede özneyi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur, denir.
 - ▶ “Arkadaşların dün mü geldi?” cümlesinde “dün” zarf tümleci vurgulanmıştır ve bu cümlede zarf tümlecini buldurmaya yönelik soru sorulmuştur, denir.
 - ▶ “Arkadaşların dün geldi mi?” cümlesinde “geldi” yüklemi vurgulanmıştır ve bu cümlede yüklemi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur, denir.
- Soru cümlelerinde cümleye soru anlamı katan soru sözcüğü vurgulanan ögedir.**
 - ▶ “Bu şiirleri kim yazdı?” cümlesinde “kim” öznesi vurgulanmıştır.
 - ▶ “Arabasını nereye park etmiş?” cümlesinde “nereye” dolaylı tümleci vurgulanmıştır.
 - ▶ “Bahsettiğiniz konser, ne zaman?” cümlesinde “ne zaman” yüklemi vurgulanmıştır.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerde vurgulanan ögeyi belirleyip cümlenin altında belirtilen yere örnekteki gibi yazınız.

- Edebiyat, duygu ve düşünceleri söz ya da yazıyla etkili bir şekilde anlatma sanatıdır.

YÜKLEM

- Sahip olduklarınıza sıkı sıkı tutunup hayatın tadını çıkartın.

BELİRTİLİ NESNE

- Durağan ve kalıpları olan bir insan olmamaya çalıştım hayatım boyunca.

DOLAYLI TÜMLEÇ

- Yaşar Kemal'i okumak, kelimelerin en arısına, dilin büyüsüne, doğanın sesine kulak vermektir.

YÜKLEM

- Her gün mü birkaç sayfa da olsa yazayım diye oturursun çalışma masana?

ZARF TÜMLECİ

- Aileler, çocuklar her kitaptan mutlaka bilgi elde etsin istiyor.

BELİRTİSİZ NESNE

- Çocuk kitabı yazarlarından öğretici metinler beklenmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

BELİRTİSİZ NESNE

- Önerdiğiniz kitaplar değiştirdi benim hayata bakış açımı.

ÖZNE

- Bu devirde kim doğru oyunculuk şudur gibi dayatmaları sever?

ÖZNE

- Geziyoruz şu an Anadolu'nun köylerini, kasabalarını tiyatro ekibimizle.

YÜKLEM

CÜMLE DIŞI UNSURLAR (CÜMLENİN HIÇBİR ÖGESİ DEĞİL, YOK SAYILACAK)

1. Kimi cümlelerde yer alan seslenme sözcükleri cümle dışı unsurdur.

- ▶ “Şair, sen üzöldükçe yaşarsın!” cümlesinde “şair” seslenme sözcüğü cümle dışı unsurdur ve öge sıralamasında gösterilemez çünkü hiçbir öge değildir.
- ▶ “Ulu mabet, seni ancak bu sabah anlıyorum!” cümlesinde “ulu mabet” seslenme sözü cümle dışı unsurdur ve öge sıralamasında gösterilemez çünkü hiçbir öge değildir.
- ▶ “Sana dün bir tepeden baktım, aziz İstanbul!” cümlesinde “aziz İstanbul” seslenme sözü cümle dışı unsurdur ve öge sıralamasında gösterilemez çünkü hiçbir öge değildir.

2. Bir ögeye dâhil olmayan bağlaçlar cümle dışı unsurdur.

- ▶ “Bu konuyu ona da söylediler.” cümlesinde “da” bağlacı cümle dışı unsurdur ve öge sıralamasında gösterilemez çünkü hiçbir ögeye dâhil değildir.

3. Hiçbir ögenin açıklamasını yapmayan ara söz ve ara cümleler cümle dışı unsurdur.

- ▶ “Sabahleyin, hep böyle yapar, yine geç geldi.” cümlesinde “hep böyle yapar” ara cümlesi, cümle dışı unsurdur ve öge sıralamasında gösterilemez çünkü hiçbir ögenin açıklaması değildir.
- ▶ “Ali Efendi, köyün en yaşlısı, içeri girdi.” cümlesinde “köyün en yaşlısı” ara sözü, cümle dışı unsur değildir ve öge sıralamasında, özneyi açıkladığından özneye dâhil edilir.

UYARI

Soru cümlelerinde sorunun hangi ögeyi buldurmaya yönelik bir soru olduğu sorulmaktadır. Böyle cümlelerde soruya cevap verilmeli ve cevap olarak verilen sözcük veya söz hangi ögeyse soru cümlesinde o ögeyi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur, denmelidir. Ayrıca soru edatı olan “mi” cümlede hangi ögeden sonra gelmişse o öge sorulmuştur, denir.

- ▶ “Yemekte ne var?” sorusuna “Yemekte pilav var.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “pilav” sözcüğü, cevap cümlesinde öznedir. O hâlde “Yemekte ne var?” cümlesinde, özneyi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “ne” sözcüğü de özne olarak belirtilir.
- ▶ “Konser, ne zaman?” sorusuna “Konser, yarın.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “yarın” sözcüğü, cevap cümlesinde yüklemidir. O hâlde “Konser, ne zaman?” cümlesinde, yüklemi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “ne zaman” sözü de yüklem olarak belirtilir.
- ▶ “Okul, nerede?” sorusuna “Okul, Ankara’da.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “Ankara’da” sözcüğü, cevap cümlesinde yüklemidir. O hâlde “Okul, nerede?” cümlesinde, yüklemi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “nerede” sözcüğü de yüklem olarak belirtilir.
- ▶ “Beni soran, kim?” sorusuna “Beni soran, Toprak.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “Toprak” sözcüğü, cevap cümlesinde yüklemidir. O hâlde “Beni soran, kim?” cümlesinde, yüklemi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “kim” sözcüğü de yüklem olarak belirtilir.
- ▶ “Babanız, size çarşıdan ne almış?” sorusuna “Babanız, size çarşıdan oyuncak almış.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “oyuncak” sözcüğü, cevap cümlesinde nesnedir. O hâlde “Babanız, size çarşıdan ne almış?” cümlesinde, nesneyi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “ne” sözcüğü de nesne olarak belirtilir.
- ▶ “Bu reçel neyden yapılmış?” sorusuna “Bu reçel çilekten yapılmış.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “çilekten” sözcüğü, cevap cümlesinde dolaylı tümleçtir. O hâlde “Bu reçel neyden yapılmış?” cümlesinde, dolaylı tümleci buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “neyden” sözcüğü de dolaylı tümleç olarak belirtilir.
- ▶ “Bu işten ne kadar kazandınız?” sorusuna “Bu işten çok kazandık.” şeklinde cevap verilebilir. Cevapta geçen “çok” sözcüğü, cevap cümlesinde zarf tümlecidir. O hâlde “Bu işten ne kadar kazandınız?” cümlesinde, zarf tümlecini buldurmaya yönelik soru sorulmuştur ve bu cümlede “ne kadar” sözü de zarf tümleci olarak belirtilir.

SIRA SENDE

Aşağıdaki yargıların başına yargı doğruysa (D), yanlışsa (Y) yazınız.

- D** 1. "Gençken bilgi ağacımızı dikmezsek ihtiyarlığımızda gölgesinde barınacak ağacımız kalmayacaktır." cümlesinde belirtisiz nesne vardır.
- D** 2. "Hepimizin bazen saklamak istediği, sıcaklığını hep içimizde hissettiğimiz hatıraları vardır." cümlesi, sadece temel öğelerden oluşmaktadır.
- D** 3. "Anton Çehov duyguların abartılmadan nesnel olarak öyküye yansıtılmasını önerirken bu acılar karşısındaki tavrımızı örnek gösterir." cümlesinin nesnesi sıfat tamlamasıdır.
- Y** 4. "Değerli anne babaların yetiştirdikleri seçkin bireyler sayesinde büyük başarılarla imza atılır." cümlesinde isim tamlaması, dolaylı tümleç görevinde kullanılmıştır.
- Y** 5. "Kitabınızda yer verdiğiniz yazarların nitelikleri ağırlıklı olarak nelerdir?" cümlesinde, nesneyi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur.
- D** 6. "Romana belli bir işlev yüklemek ve onu belirli kurallar dışına çıkmaya zorlamak çok doğru değildir." cümlesinin yüklemi ek eylemle çekimlenmiştir.
- Y** 7. "Okurlarıyla sıcak ilişki kurmayı başaran yazarlar düşünme ve gelişme sınırlarını aşabilir." cümlesi özne, belirtisiz nesne ve yüklemden oluşmuştur.
- Y** 8. "Osmanlı sanatçısı büyük ölçüde merkezi, İmparatorluğun payitahtı olan İstanbul'u, mekân olarak ele almıştır." cümlesinde ara söz öznenin açıklayıcısı durumundadır.
- D** 9. "Her edebî eser okurda uyandırdığı zengin çağrışımlar ve her okunduğunda kazandığı yeni anlamlarla değer kazanır." cümlesinin öznesi sıfat tamlamasıdır.
- Y** 10. "Yarın bambaşka bir insan olacağım diyen insanlar buna neden bugünden başlamıyorlar?" cümlesi özne, zarf tümleci ve yüklemden oluşmuştur.
- D** 11. "Güzellik bu dünyadaki müthiş bir kudretse gülümsemek onun en önemli kılıcıdır." cümlesinin yüklemi, belirtili isim tamlamasından oluşmuştur.
- Y** 12. "Bu filmlerin üç kahramanı arasındaki ilişkinin niteliği hakkında neler söylenebilir?" cümlesinde, özneyi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur.
- Y** 13. "Gerçek hayattaki tüm olumsuzluklar sanatın imkânları kullanılarak gün yüzüne çıkartılabilir." cümlesi devrik, fiil cümlesidir.
- D** 14. "Tarihin büyük kısmına kaynaklık eden Homeros'un İlyada'sına göre Sarpedon Likyalıların en önemli kahramanlarından." cümlesiyle "Sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi için dinlemek ilk ve en önemli adımdır." cümlesi, öğelerin sıralanışı bakımından aynıdır.
- Y** 15. "Nükteden, kahkahadan nasibini almamış yapıtların okuyucunun ilgisini taze tutması beklenemez." cümlesinde yüklemde bildirilen işten etkilenen öge vurgulanmıştır.
- Y** 16. "Kitapları ve yazarlarını gözü kapalı öven yazılar, kapaklardaki afili alıntılar ve başka yazarların büyük cümleleri ticari etki yarattıkça eleştirel düşünce yetimizi kaybediyoruz." cümlesinin zarf tümlecinde sıfat-fiil ve bağlaç vardır.
- D** 17. "Kitabınızdaki öykücü sayısını kırk ile sınırlandırmanızın özel bir sebebi var mı?" cümlesinde, yüklemi buldurmaya yönelik soru sorulmuştur.
- D** 18. "İnsan yaşamının açmazlarını bu üç karakter üzerinden verme fikri nasıl ortaya çıktı?" cümlesinde vurgulanan öge zarf tümlecidir.
- Y** 19. "Birçok yayınevi yazar çizer seçiminde daha titiz davranarak ve baskı kalitesine daha fazla önem vererek özenle hazırlanmış çocuk kitapları yayımlıyor." cümlesinde "ve" bağlacı, dolaylı tümleçleri birbirine bağlamıştır.
- Y** 20. "O dönemde şiir / bütününü bilgiye dayalı düşünmeyi ve algılamayı sağlayan imajlara / dayandırılmıştır." cümlesinde öğelere ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır.

UYARI**TEMEL CÜMLE (TEMEL YARGI)**

Bir cümlenin yüklemine denir.

- ▶ “Bu ülkenin en şanslı insanı bendim.” cümlesinde yüklem olan “bendim” sözcüğü aynı zamanda temel cümledir.
- ▶ “Anlamalıydı benim hâlimden.” cümlesinde yüklem olan “anlamalıydı” sözcüğü aynı zamanda temel cümledir.

YAN CÜMLE (YAN YARGI)

Tek başına bir yargı taşımayan, temel cümlenin bir ögesi durumunda veya bir ögenin içinde bulunan sözcük, söz grubu veya cümlelerdir. Yan cümle, yüklem dışında aranır. Bir cümlede birden fazla yan cümle bulunabilir.

Yan cümleler 4 şekilde kurulabilir.

1. Fiilimsilerle yapılan yan cümleler

İçinde fiilimsi bulunan ögeler, yan cümledir.

- ▶ “Ankara’ya varınca seni ararız.” cümlesinde “Ankara’ya varınca” zarf tümlecinin içinde “varınca” fiilimsisi vardır. Bu nedenle “Ankara’ya varınca” zarf tümleci, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin zarf tümlecidir, denir.
- ▶ “Duyduklarıma inanamadım.” cümlesinde “duyduklarıma” dolaylı tümleci, bir fiilimsidir. Bu nedenle “duyduklarıma” dolaylı tümleci, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin dolaylı tümlecidir, denir.
- ▶ “Kazanmak için çalışmak gerekir.” cümlesinde “çalışmak” öznesi, bir fiilimsidir. Bu nedenle “çalışmak” öznesi, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin öznesidir, denir. Ayrıca aynı cümlede “kazanmak için” edat tümlecinin içinde “kazanmak” fiilimsisi vardır. Bu nedenle “kazanmak için” edat tümleci, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin edat tümlecidir, denir.

2. Koşul anlamlı zarf tümleciyle yan cümleler

Cümleye koşul anlamı katan zarf tümleçleri, yan cümledir. Bu tip yan cümleler her zaman temel cümlenin zarf tümlecidir.

- ▶ “Çok çalışırsan başarılı olursun.” cümlesinde cümleye koşul anlamı katan “çok çalışırsan” zarf tümleci, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin zarf tümlecidir, denir.
- ▶ “Zamanında hareket ettik mi gecikmeyiz.” cümlesinde cümleye koşul anlamı katan “zamanında hareket ettik mi” zarf tümleci, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin zarf tümlecidir, denir.

3. “Ki” bağlacıyla yapılan yan cümleler

“Ki” bağlacının sonrasında gelen ifadenin cümlenin bir ögesi durumunda olduğu cümlelerde “ki” bağlacından sonraki öge, yan cümledir. Dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki “ki” bağlacından sonra gelen ifade, başka bir cümle olmamalı, aynı cümlenin bir ögesi olmalı ki bu ifade yan cümle olabilsin.

- ▶ “Bekliyorum ki benden özür dilesin.” cümlesinde “benden özür dilesin” ifadesi, “bekliyorum” yüklemine nesnesidir. Nesne olan “benden özür dilesin” ifadesi, cümlede “ki” bağlacından sonra gelen öge olduğundan yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin nesnesidir, denir.
- ▶ “Susuyorum ki haklılığım ortaya çıksın.” cümlesinde “haklılığım ortaya çıksın” ifadesi, “susuyorum” yüklemine zarf tümlecidir. Zarf tümleci olan “haklılığım ortaya çıksın” ifadesi, cümlede “ki” bağlacından sonra gelen öge olduğundan yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin zarf tümlecidir, denir.

4. İç içe cümlelerle yapılan yan cümleler

Bir cümlenin tamamıyla başka bir cümlenin içinde bulunarak bir öge olduğu cümlelerde öge olan cümle, yan cümledir. Doğrudan anlatımlı cümlelerde alıntı olarak aktarılan cümlelerdir. Bu tip yan cümleler her zaman temel cümlenin belirtisiz nesnesidir.

- ▶ “Özlem ‘Haydi gidiyoruz!’ dedi.” Bu cümlede “Haydi gidiyoruz” alıntı cümlesi, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin belirtisiz nesnesidir, denir.
- ▶ “Hava karardı mı, diyor.” Bu cümlede “Hava karardı mı” alıntı cümlesi, yan cümledir. Bu cümlede yan cümle, temel cümlenin belirtisiz nesnesidir, denir.

UYARI

Cümlede yargı sayısı, yüklem yani temel cümle ve yan cümle sayısının toplamıdır. Ayrıca bir cümlede kaç fiilimsi varsa o kadar yan cümle vardır.

- ▶ “Koltuğundan **kalkarak** alkışlar arasında ağır ağır kürsüye **gelen** adam, **konuşmaya başlamadan** bir yudum su **içti**.” cümlesinde 5 yargı (1 yüklem yani temel cümle ve 4 yan cümle) vardır.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere, verilen bilgi doğru olacak şekilde uygun olan ifadeleri yazınız.

1. "Akşamki konserde birçok ünlü sanatçı çıkacak." cümlesinde "çıkacak" sözcüğü, temel cümle görevindedir.
2. "Edebiyatımızın kendini yetiştirmiş yazarlarındandır." cümlesinde yan cümle yoktur.
3. "Bir gün sokakta çok sevdiğim birine rastladım." cümlesinde yan cümle, temel cümlelerin dolaylı tümlecidir.
4. "Büyükannem en taze vişnelerden reçel yapardı." cümlesinde yan cümle yoktur.
5. "Okumayan insanlar var, onları anlamıyorum." cümlesinde 2 temel cümle, 1 yan cümle vardır.
6. "Bu sorununu bir uzmanla konuşarak çözebilirsin." cümlesinde yan cümle, temel cümlelerin zarf tümlecidir.
7. "Yıllarca bizim için çalıştığını hepimize anlattı." cümlesinde yan cümle, temel cümlelerin belirtili nesnesidir.
8. "Doğru veya yanlış her görüş, benim için önemlidir." cümlesinde yan cümle yoktur.
9. "Sabahleyin ne yaptığımı hâlâ hatırlamıyorum." cümlesinde birden fazla yargı vardır.
10. "Toplumunu düşünen bir sanatçının yapması gereken her şeyi yapıyordu." cümlesinde 3 yan cümle vardır.
11. "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın." cümlesinde yan cümle, temel cümlelerin öznesidir.
12. "Erkenden yola çıkarsak trafikten kurtuluruz." cümlesinde yan cümle, temel cümlelerin zarf tümlecidir.
13. "Sinema, en önemli sanat dalıdır, derdi." cümlesinde yan cümle, vardır.
14. "Anladık ki bu işin sonu gelmeyecek." cümlesinde yan cümle, temel cümlelerin belirtili nesnesidir.
15. "Koşarken düşen çocuk, çok ağladı." cümlesinde 2 yan cümle, 1 temel cümle vardır.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerde yan cümle temel cümlelerin hangi ögesidir, cümlelerin altlarında belirtilen yerlere yazınız.

1. Sokaklarını hiç bilmediğim bir kentte tek başıma kalmıştım.
DOLAYLI TÜMLEÇ
2. Birkaç şiirinin bende bıraktığı izlenim, onun sevgiyle dolu bir insan olduğu yönündeydi.
ÖZNE
3. Gezdiğimiz yerlerin fotoğraflarını çekiyorduk heyecanla.
BELİRTİLİ NESNE
4. Görüşlerini kabul ettirmek için her şeyi yaptı.
EDAT TÜMLECİ
5. Radyo, daha önce hiç duymadığım, yöresel türküler yayımladı.
BELİRTİSİZ NESNE
6. Çıkardığı kitapta bu alanla ilgili insanlara yol gösteriyor.
DOLAYLI TÜMLEÇ
7. "Çalışmak, başarının anahtarıdır." derdi.
BELİRTİSİZ NESNE
8. Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.
BELİRTİLİ NESNE
9. Bu hikâyeyi okursan gençliğin sıkıntılarını anlarsın.
ZARF TÜMLECİ
10. Orta oyunu, güldürerek insanların kötü yönlerini içnelemeyi amaçlamıştır.
BELİRTİLİ NESNE

1. Yokuşu çıkar çıkmaz nereden geldiğini bilmediğimiz bir rüzgâr kurumuş başak tarlalarını yavaş yavaş sallamaya başladı.

Bu cümledeki öğelerin doğru sıralanışı aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Zarf tümleci - özne - belirtili nesne - dolaylı tümleş - yüklem
 B) Özne - dolaylı tümleş - yüklem
 C) Zarf tümleci - dolaylı tümleş - yüklem
 D) Özne - belirtili nesne - dolaylı tümleş - yüklem
 E) Özne - belirtili nesne - zarf tümleci - dolaylı tümleş - yüklem

2. Her akşam uzak dağların üstünde batan güneşi seyredirken ne düşünürdü?

Aşağıdakilerden hangisi öğelerinin sıralanışı bakımından bu cümleyle özdeştir?

- A) Yunan Muhaberesi sırasında *Türkçe Şiirler* adlı eseri çıkardı.
 B) Döner dönmez o atlıların önünde büyük bir coşku içinde onları gördü.
 C) O vakit ne gül ne karanfil ne yasemin ne de menekşe istiyordu genç kadın.
 D) İlk uçuştan sonra yuvaya dönmeyi başaran yavru serçeler aklına geldi.
 E) Bu eseri tamamlamak için ne kadar çabaladığını kimse bilmiyordu.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öğelere ayırmada bir yanlışlık yapılmamıştır?**

- A) Aydın / kendi kafasıyla düşünen, kendi gönlüyle hisseden / kişidir.
 B) Gün aydınlanırken / başlayan yağmur / birdenbire / sağanağa / döndü.
 C) Bu mektubun altında imzama görür görmez / ne kadar mutlu olacağını / biliyorum.
 D) Zafer yolunda unutamayacağım yüzlerden biri / Hatice ninemdir.
 E) Topkapı Sarayı'nda / bir gün geçiren insan / bu tarihin etkisini / iliklerine kadar / hisseder.

4. I. O, meşhur karga ile tilki masalındaki tilki gibi ağacın altında sinsi sinsi dolaşmaya başladı.
 II. Keder, sevinçten daha büyük görüldüğü için Fuzuli, Nedim'den büyük görünür.
 III. Senelerden beri içimde birikmiş bu duyguları söylemeyi çok istiyordum.
 IV. Maviliğin büyüdüğünü ve yaklaştığını o an yarım yamalak fark ediyordu.
 V. Kadınlar, diktirecekleri davet elbiselerinin rengine ve modeline karar veremiyorlardı.

Numaralanmış cümlelerden hangileri öğelerinin dizilişi bakımından özdeştir?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
 D) I ve V E) IV ve V

5. İşlenmemiş duygu, hayal ve düşünceye yönelmiş, estetik düşüncelerden uzak eserleri edebî eser saymak oldukça güçtür.

Bu cümledeki öğelerin doğru sıralanışı aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Belirtili nesne - özne - zarf tümleci - yüklem
 B) Özne - zarf tümleci - yüklem
 C) Özne - yüklem
 D) Nesne - yüklem
 E) Özne - dolaylı tümleş - yüklem

6. Beyaz yelkenlerinde ölgün bir kızılığın
 Titrek son akisleri dalgalandı belirsiz
 Toplanırken göklerde bulutlar yığın yığın
 Hırçın bir fırtınayı düşünüyordu deniz

Bu dizelerle ilgili olarak

- I. I. dizenin tamamı, II. dizedeki yüklem nesnesinin tamlayan bölümüdür.
 II. IV. dizedeki yüklem, nesnesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır.
 III. İkileme IV. dizedeki yüklem zarf tümlecinin içinde kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
 D) II ve III E) I, II ve III

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesne, sadece isim tamlamasından oluşmuştur?

- A) Günün birçok saatinde, bu tarihî kentin sokaklarında eski Anadolu evlerini seyrededim.
 B) Dağılmış eşyaları, oraya buraya şaşkın şaşkın koşuşan kadınları buğulu buğulu gördüm.
 C) Tüm masallar, hayal dünyamızın istediği gibi kanat çırpacağı bir dünya barındırır.
 D) Gece uyandıığım zaman korkmayayım diye odanın en güzel lambasını açık bırakmıştı.
 E) Büyük sanatçıların her biri, kendi rüyalarını ve emellerini söylemiş bütün kelimelere.

- 8.** I. Çalışan insan kendi varlığında hüküm süren ahengi bütün kâinata nakleder.
 II. O böyle yüksek perdeden konuşurken yanında bulunanların benzi korkudan sararırdı.
 III. Mesele diye karşımıza çıkan zorlukların çoğunu kendi ruhumuzun içinde hallederiz.
 IV. Pencerenin yakınındaki ağacın çiçekli dalları altında siyah bir kelebek uçuyordu.
 V. Ocağın başına asılmış isli bir yağ kandili gölgesinde yemeğimi yedim.

Numaralanmış cümlelerle ilgili

- I. I ve III. cümlelerde vurgulanan öge dolaylı tümeleçtir.
 II. II ve IV. cümlelerde yüklem bildirdiği işten etkilenen öge yoktur.
 III. IV ve V. cümleler ögelerinin sıralanışı bakımından benzerdir.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
 D) I ve II E) II ve III

- 9.** (I) Nesne olan sanat eserinde, o nesneyi muhafaza etmek ile yükümlüsünüz. (II) Performans sanatında sanat eseri kanlı canlı bir insan. (III) Bir performans sergilenirken ekibimizden biri her zaman sanatçının yakınlarında olup ona eşlik eder. (IV) Tüm olasılıkları ve tehlikeleri önceden düşünerek önlem alıyoruz. (V) Performans sanatı sanatçıyla beraber ilerlediği için eser her an geliştirilebiliyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisinin ögelerinin sıralanışı "zarf tümleci - özne - zarf tümleci - yüklem" şeklindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru diğerlerinden farklı bir ögeyi buldurmaya yöneliktir?

- A) Sizin geçen sene almayı düşündüğünüz ev nerede?
 B) Kim birkaç gündür buraya gelip seni soran o insanlar?
 C) Okurlarınızla bir araya geleceğiniz o etkinlik, ne zaman?
 D) Benim sınav için günlerdir aradığım kitap sende mi?
 E) Bu belgeleri imzalatmak için nereye gideceksin?

11. Aşağıdaki dizelerin hangisinde cümlenin ögesi olmayan bir söz kullanılmıştır?

- A) Neden böyle düşman görürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar
 B) Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana
 C) Dönünce bir şeyler sezersen hâlimde
Hiç şaşırmasın bu duruma
 D) Yeşil pencereden bir gül at bana
Işıklarla dolsun kalbimin içi
 E) Köpüklü fallarda yudumlanır kader
Kaynar bir cezvede kaygılar durmadan

1. Aşağıdakilerin hangisinde ilk dize tümüyle zarf tümleci değildir?

- A) Bir deva bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmıştı garipler şimdi kervansaraya
- B) Mağlûpken ordu, yaşlı dururken bütün vatan
Rüyama girdi her gece bir fatihane zan
- C) Bir gün bir selam gitse Anadolu'ndan
O şehirden sımsıcak bin selam gelir
- D) Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan
- E) Rabbim isterse sular büklüm büklüm burulur
Sırtına Sakarya'nın Türk tarihi vurulur

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisi öge sayısı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Başını onun göğsüne dayasa ağrısının dineceğinden, ferahlayacağından çok emindi.
- B) Semaverden yayılan çayın kokusu onu orada mutlu etmeye yetmişti.
- C) Tüm insanlara kapısı ve gönülü açık olan Türk insanı her zaman dikkat çekiyordu.
- D) Yaz aylarını geçirmek için buradan kaçanlar kışlıklarına birer birer dönüyorlar.
- E) Derenin sağ tarafındaki güzel sırta on beş yirmi kadar çadır görünüyordu.

3. I. Sorulan sorular hep aynı olunca cevaplarda da bir tazelik aramak boşuna bir çabadır.
- II. Küçük çocuğun ona çevrilen hayran ve minnettar gözlerinde iri iri yaşlar vardı.
- III. Mümtaz kucaklaşma hıçkırıklarına benzeyen bu gülüşleri gece gündüz yanında taşırdı.
- IV. Ben etrafımdaki havanın birdenbire aydınlandığını onu seyrederken hissetmişim.
- V. Köye döndüğü zaman Recep'i nasıl beklemişse onu da orada öylece bekliyordu.

Numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede ögelerin hepsi bir söz öbeğinden oluşmuştur.
- B) II. cümle dolaylı tümleç, belirtisiz nesne ve yüklemden oluşmuştur.
- C) III. cümlede yardımcı öğelere yer verilmiştir.
- D) IV. cümle özne, belirtili nesne, zarf tümleci ve yüklemden oluşmuştur.
- E) V. cümlede herhangi bir ögeye dâhil olmayan bağlaç kullanılmıştır.

4. Yunus Emre yeni vatan coğrafyasının topraktan yükselen bütün güzel seslerini Türk halk dilinde birleştirmiştir.

Bu cümlede aşağıdaki öğelerden hangisi yoktur?

- A) Zarf tümleci B) Nesne C) Yüklem
D) Özne E) Dolaylı tümleç

5. Aşağıdakilerin hangisinde cümlenin temel öğelerinden yalnızca biri kullanılmıştır?

- A) Kaktüs çok su istemeyen ama bakımı oldukça özen gerektiren bir çiçektir.
- B) Yaklaşık on bir saat süren yolculuğun ardından sabah ayazında köye vardık.
- C) Nasıl bu kadar dikkatsiz çalışabildiğini ben de bir türlü anlayamıyorum.
- D) Bir milletin özgürlüğünün en güzel simgesidir semada dalgalanan bir bayrak.
- E) Köyün en yaşlısı ara ara anlatırdı Milli Mücadele'nin ne kadar çetin geçtiğini.

6. I. Koca bir duvara yaslanarak orada zencefil ve tarçın serpilmiş salep içerdi iki arkadaş.
- II. İçinde bulunduğumuz bugünlerde sizler fabrika bacalarında siyah dumanlar göremezsiniz.
- III. Gerçeklerin görüldüğü kadar çirkin olamayaçağını o gün, orada olanlara söylemedim mi?

Aşağıda verilen öğelerden hangisi numaralanmış cümleler için ortak değildir?

- A) Yüklem B) Nesne C) Zarf tümleci
D) Özne E) Dolaylı tümleç

7. (I) Anlatılan hikâyede karakterlerin dili önemlidir. (II) Okuyucuyu edebiyatın büyüklü gerçekçiliğinin içine ancak bu şekilde dâhil edebilir yazar. (III) Hikâyenin gerçekçiliği olay örgüsü kadar karakterinin sahiciliğinde de yatar. (IV) Okuyucunun zamanıyla kendi zamanı arasındaki dilsel farklılığa, ona ulaşmak için dikkat eder bazı yazarlar. (V) Hele anlattığı, tarihî bir gerçeklikse ve bunu yeni kuşağa göstermek gibi bir amacı varsa bu dikkat artar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisinin öge sıralanışı "dolaylı tümleç - zarf tümleci - yüklem - özne" şeklindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öğelere ayırmada bir yanlışlık yapılmamıştır?

- A) Mısralarında / ahenk barındırmayan bir manzume / hiç kimseyi / memnun etmeyecektir.
- B) Bu borcu ödemek için / ne kadar çalıştığını / onların hiçbirini / bilmiyordu.
- C) Her mevsimiyle insanı ayrı ayrı saran bunca güzelliği / insanoğlunun elinde / kirleniyor.
- D) Bütün bu acı efsaneyi / kavalını ağızla anlatmak / her yiğidin işi / değildir.
- E) Senin için / yıllarca verdiği bu emeği / nasıl / bir anda / görmezden gelebilirsin?

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru ötekilerden farklı bir öğeyi buldurmaya yöneliktir?

- A) Acaba yaşananları yanlış mı değerlendiriyorsun?
- B) Peki siz, evimi bana zorla mı sattıracaksınız?
- C) O kale, bizim buradaki kaleden daha mı yüksek?
- D) Hayale benzeyen bir gerçek yok mudur hiç?
- E) İşçiler, hükümet konağına yarın mı çıkacakmış?

10. Kocaman dünyaya umutla sarılan bir kuşağın hayal kırıklıkları, mucizeleri, umutsuzlukları dağın öteki yüzünden bize haykırırken okur çağdaş Türk kadınının dirilişine ve tarihimizdeki rolüne tanık olmaktadır aynı zamanda.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi öğelerinin dizilişi bakımından bu cümleyle özdeştir?

- A) Geçmişin tozlu sayfaları arasından seslenen yazar kitabın sonunda, değişen bir şey yok mu, sorusunu okuyucunun kucağına bırakır.
- B) Şiirleri o güne kadar alışılmış biçimlere benzediği için tepki alan Ahmet Haşim, bu eleştirileri *Piyale* kitabının girişinde cevaplar.
- C) Kitabın adı, roman kişilerinin tarihsel yolculuklarını, dağın zirvesine çıkıp inişlerini, belki de hayatın acı ve mutluluk ikilemi gibi zıtlıklarını anlatmak için seçilmiş gibidir.
- D) İçtenlikle anlattığı gerçek ve kurmaca dizgesiyle okurunun tarihsel hafızasını canlandırdığından sanatçı yeni kuşağa da yol göstermiştir böylece.
- E) Okuruyla uzun soluklu bir ilişki kurmaya çalışan yazar, bunu gösterişten ve gürültüden hoşlanmayan kişiliğiyle özdeşleştirerek yapmıştır.

- 11. (I) Mutluluk nedir diye aklımıza gelen ilk soru eşliğinde başlıyoruz kitabı okumaya. (II) Bu sorunun cevabı; kişiye, bölgeye, döneme göre değişir elbette. (III) Mutluluğu yaşamak için kabul gören koşulları, ortak noktaları bilmeli insan. (IV) Bu ortak noktaların neler olabileceğini belirlemek için yapılan geniş bir araştırma sonucunda ortaya çıkmış bir yapıt, bu eser. (V) Yazar, seçmiş olduğu farklı alanlardaki tanınmış kişilerin mutluluk ile ilgili görüşlerini toplamış bu yapıtında.**

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümle zarf tümleci, yüklem ve dolaylı tümleçten oluşmaktadır.
- B) II. cümle özne, dolaylı tümleç, yüklem ve zarf tümlecinden oluşmaktadır.
- C) III. cümle nesne, yüklem ve öznenen oluşmaktadır.
- D) IV. cümle yüklem ve öznenen oluşmaktadır.
- E) V. cümle özne, nesne, yüklem ve dolaylı tümleçten oluşmaktadır.

- 12. 1946'da Nobel alan, ödül öncesinde de Amerika'da tanınan yazar; gençlik hareketinin zamanla uygarlığa, topluma ve devlete yönelttiği oldukça sert eleştirilerde hippilerin ermiş kişisi olarak önder olmuştur.**

Bu cümlelerin yer tamlayıcısında (dolaylı tümlecinde) aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Sıfat-fiil B) Edat C) Bağlaç
D) Zarf-fiil E) İsim

- 13. Dünyada büyük bir destek gören yazar, filozof edasıyla anlattığı bu öyküsünde yolunu bulma mücadelesindeki insanı gözler önüne serer.**

Bu cümledeki öğelerin sıralanışı, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Özne - dolaylı tümleç - belirtili nesne - yüklem
B) Zarf tümleci - özne - belirtili nesne - yüklem
C) Özne - belirtili nesne - yüklem - zarf tümleci
D) Zarf tümleci - zarf tümleci - belirtisiz nesne - yüklem
E) Özne - dolaylı tümleç - belirtili nesne - dolaylı tümleç - yüklem